

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

POSLIJE DAYTONA

Miroslav Živanović

Da li slaviti ili tek obilježavati dvadesetogodišnjicu Daytonskog mirovnog sporazuma? Ovo je bila moja prva misao nakon poziva da dođem u Dayton i govorim o postdejtonskoj Bosni i Hercegovini. Iskreno, nije mi do slavlja, iako zaustavljanje rata jeste izuzetno ljudsko i humanitarno ostvarenje i pozitivno naslijeđe Dayton. Dvadeset godina kasnije, pitanje je kako prevaziđi Dayton, imajući u vidu prijeku potrebu da se zadovolje interesi i očekivanja građana i građanica Bosne i Hercegovine. U rijetkim prilikama kada ih pitamo za njihovo mišljenje, građani i građanke ističu nezaposlenost, siromaštvo, korupciju, organizirani kriminal, nacionalizam, pa kakve politiku, kao štetne faktore koji utiču na kvalitet njihovog života u Bosni i Hercegovini. Postojeće politička i administrativna organizacija države, utemeljena u Daytonskom mirovnom sporazumu, nije uspješna u razvijanju efikasnih i efektivnih politika za rješavanje navedenih pitanja koja građani doživljavaju kao ključne probleme. Zašto? Dio odgovora leži u naslijeđu Daytonskog mirovnog sporazuma i Ustavu Bosne i Hercegovine. Zapravo, problem je u očiglednoj neravnoteži između dva ustavna principa utvrđena Ustavom Bosne i Hercegovine: a) ustavni princip konstitutivnih naroda i b) ustavni princip ljudskih prava. Postdejtonske etno-nacionalne politike elite i mreža različitih interesnih grupa koje im omogućavaju takvu politiku mogu i utjecaj, štite prvi ustavni princip konstitutivnih naroda na štetu efikasne i efektne zaštite ljudskih prava svih građana i građanica Bosne i Hercegovine. Ovaj nedostatak balansa između pomenutih ustavnih principa stvara određene institucionalne poticaje koji ohrabruju politike ponašanje zainteresovano za stalno stvaranje irrelevantne etno-nacionalne tenzije prateće sa odgovarajućom političkom mobilizacijom, nauštrbom stvaranja uslova za politiku podršku politikama koje se bave realnim rješenjima za stvarne probleme građana i građanica BiH.

Može se reći da od prvih demokratskih izbora početkom 90-ih, Bosna i Hercegovina ima dvije paralelne društvene agende. Prvu, koja ima izuzetnu vidljivost, kao i javnu i političku pažnju, ali se može smatrati lažnom, utvrđujući politike elite koje dobijaju podršku samo u svrhu zaštite tzv. "vitalnih nacionalnih interesa". Naravno, niko se nije potrudio da ponudi definiciju (etno)nacionalnih vitalnih interesova. Druga agenda je relevantna, to je agenda tranzicije, privatizacije, nezaposlenosti, siromaštva, socijalne isključenosti, korupcije, neefikasne državne uprave, nedostatka konkurentnosti, itd. Pravi problemi, iako vrlo prisutni u društvu, efikasno su marginalizirani u javnom diskursu i trenutno nemaju ozbiljan potencijal za mobilizaciju značajne političke podrške.

Kao rezultat toga, Bosna i Hercegovina se nalazi u svojevrsnom zaranom krugu problema. Daytonski mirovni sporazum je uspostavio ustavni okvir u kojem kolektivna prava – kako ih nazivaju etno-nacionalne politike elite, koje donose konzervativnu odluku o tome što je od vitalnog

nacionalnog interesa, od veli?ine slova na prednjoj stranici pasoša do javnog emitiranja na odre?enim jezicima – dominiraju nad individualnim pravima. Ustavno zašti?ena “etnokratija” iz te ta?ke za?aranog kruga koja je ukrašena široko rasprostranjenim politi?kim klijentelizmom, pokriva i javni i, u odre?enoj mjeri, privatni sektor, te ima katastrofalne posljedice na ekonomski razvoj i me?unarodnu konkurentnost zemlje, i direktno doprinosi siromaštvu i socijalnoj isklju?enosti ve?ine gra?ana i gra?anki. U takvom društvenom kontekstu, nacionalisti?ka retorika i sukobi oko tzv. “vitalnih nacionalnih interesa”, lažnih po svojoj prirodi, pokazala se kao više nego korisna metoda politi?kog opstanka etno-nacionalista, posve?enih odbrani svakog pedlja Daytonske ustavne teritorije.

Postoje?i politi?ki za?arani krug štiti društveni status quo te poti?e ujedna?enu javnu percepciju bitnih društveno – politi?kih pitanja i izazova, koja je takvog sadržaja da predstavlja snažnu prepreku bilo kakvoj strateški osmišljenoj društvenoj promjeni. Iz svega navedenog proizilazi veliki broj pitanja. Kako razbiti ovaj za?arani krug? Gdje? Ko? Iako postoje pokušaji da se razumije i riješi zagonetka Bosne i Hercegovine, ve?ina ih je i dalje van domašaja i razumijevanja klju?nih, doma?ih i me?unarodnih, donosioca odluka u Bosni i Hercegovini.

Razmatraju?i mogu?e polazne ta?ke za razbijanje dominantne paradigme bosanskohercegova?kog društva, u obzir uzimam i jugoslovensko naslije?e, zbog toga što je o?igledno da zna?ajan dio etni?ki mješovitog stanovništva Bosne i Hercegovine ima pozitivan stav o tome kako je režim bivše Jugoslavije tretirao razli?ite aspekte života. Drugim rije?ima, budu?a rješenja za naše sadašnje probleme trebaju biti otvorena i za pozitivna iskustva iz naše jugoslovenske prošlosti.

Konvencionalna je mudrost da država Bosna i Hercegovina jeste poprili?no nepravedan etno-politi?ki sistem osmišljen za zaštitu kolektivnih prava konstitutivnih naroda na ra?un nezašti?enih individualnih prava. Asim Mujki?, jedan od najistaknutijih politi?kih filozofa u zemlji, govori o dva suprotstavljeni politi?ka aranžmana u Bosni i Hercegovini: jedan, naravno, etno-politi?ki, zasnovan na institucionalizaciji etni?kih razlika, i drugi, liberalno-demokratski, utemeljen na osnovu apstraktne jednakosti gra?ana koji žive u dijelu Bosne i Hercegovine pod nazivom Br?ko Distrikt i koji funkcioniše kao autonomna jedinica lokalne samouprave. Mujki? diskutuje u prilog uspjeha Br?ko Distrikta u prevazilaženju etni?kih razlika, bez potrebe da ih se negira.

Presedan Br?ko Distrikta se ogleda u reafirmaciji principa jednakosti i liberalno-demokratskih zakonskih principa, koji se manifestira kroz izbjegavanje direktnog spominjanja etni?kih grupa u klju?nim dokumentima, te minimalne mehanizme proporcionalne zastupljenosti i definiciji interesa konstitutivnih naroda koji su ograni?eni na pitanja kao što su religija, kultura, obrazovanje, jezik, budžet, nacionalni praznici i spomenici. Ne ulaze?i u daljnje detalje, slu?aj Br?ko Distrikta jasno pokazuje da je veliki broj mogu?ih rješenja za Bosnu i Hercegovinu u Bosni i Hercegovini. Ono što nedostaje je jasan stav me?unarodne zajednice, sli?an onome koji je bio prisutan u Br?ko Distriktu.

Još jedno važno pitanje je odnos Bosne i Hercegovine i susjednih zemalja, posebno potpisnica Dejtonskog mirovnog sporazuma, Hrvatske i Srbije. Koji su mogu?i koraci u tom pogledu?

- Institucionalizovan dijalog o otvorenim pitanjima izme?u država je opcija. Mogu?i koraci idu u pravcu postepene nadogradnje Vije?a za regionalnu saradnju ili sli?nih inicijativa i njihovo pozicioniranje kao zvani?ne platforme za raspravu o regionalnoj agendi;
- Stvaranje više institucionaliziranih mogu?nosti za mla?e generacije u regiji da se sastanu i sara?uju, posebno u oblasti visokog obrazovanja i neformalnog obrazovanja (u ovo ?ak uklju?ujem

i zajedni?ku nogometnu ligu – fudbalski navija?i koji su poslali jasan signal raspada Jugoslavije i danas mogu poslati neke pozitivne signale za saradnju). Tako?er, mla?e generacije su pozitivnije o BiH ?lanstvu u EU, te u tome vide op?u dobrobit zemlje kao i individualnu korist. Ovo je još jedna tema kojom se treba ozbiljno pozabaviti i koristiti je i to kroz uvo?enje institucionalnih i ure?enih procesa mobilnosti mladih generacija izme?u EU i Bosne i Hercegovine.

Naša budu?nost u Evropskoj uniji biti ?e predmet brojnih institucionalnih EU procedura I regulacija, te nema razloga vjerovati da više institucionalizacije u odnosima me?u zemljama u regiji, što je pomoglo zapadnoj Evropi da prevazi?e svoje probleme na duži vremenski period, ne može donijeti bolju kvalitetu njihove saradnje i pojedina?ni napredak. Ulazak u EU sa velikim brojem neriješenih otvorenih pitanja može biti jednakо štetan i za naše zemlje kao i za EU.

Postoji potreba da se uti?e na nivo povjerenja me?u ljudima u regiji, kao i izme?u ove regije i EU. Zna?aj je još ve?i ako se u vidu ima široko rasprostranjeno mišljenje da je rat u regiji odgovornost me?unarodne zajednice. Postoje istraživanja koja navode kako zna?ajan procenat generacije ro?enih 1991-e godine nema nikakvo mišljenje o mogu?oj odgovornosti za rat 90-tih godina. Ovo treba smatrati važnim alarmom koji upozorava da je ovakva percepcija potencijalno plodno tlo za politi?ke manipulacije. U cilju rješavanja ove neposredne opasnosti, dodatni napor u procesu pomirenja i dokazivanja istine moraju biti ohrabreni, zajedno sa stalnim pritiskom i podrškom su?enjima za ratne zlo?ine.

Drugi mogu?i put za prevazilaženje Dejtonskog sporazuma je decentralizacija. Iako je identifikacija sa državom još uvijek otvoreno pitanje za mnoge gra?ane Bosne i Hercegovine, njihova o?igledna i neupitna identifikacija sa lokalnom zajednicom je potencijalna referentna ta?ka za razbijanje ukupnog društvenog zastoja u zemlji. Oja?ane lokalne zajednice širom Bosne i Hercegovine, imaju?i u vidu da su najosjetljivije i najotvorenije za pitanja kao što su povratak i saradnja, imaju potencijal da postanu agenti snažnih promjena. U tom smislu, neophodno je da se budu?i me?unarodni napor usmjere ka promjenama koje za cilj imaju više odgovornosti i autonomije za jedinice lokalne samouprave.

Aktivizam je upadljivo odsutan u cijeloj regiji, a u Bosni i Hercegovini je najniži, me?u ionako niskim brojkama, u regiji. Potpisivanje peticija i u?eš?e na javnim skupovima su naj?eš?e akcije, kojima se pribjegava i koje se trebaju dodatno istražiti. Što se ti?e Bosne i Hercegovine, postoji zanimljiva tendencija da se uli?ne demonstracije vide kao najefikasniji na?in izražavanja politi?kih uvjerenja, ostavivši iza sebe ?ak i glasanje na izborima. Ovaj stav vjerojatno govori nešto o gra?anima koji gube vjeru u izborni sistem u zemlji. O?igledno je da široko poznавanje, prihvatanje i korištenje mehanizama direktnе demokratije može pove?ati zna?aj peticija, koje koristimo kao naj?eš?i oblik politi?ke participacije. Veliki je broj inicijativa civilnog društva, neuspješno, pokušao postaviti direktnu demokratiju na društveno-politi?ku agendu.

Reforma javne uprave treba da ima veliki potencijal za pružanje pozitivnih društveno-politi?kih ishoda. Rasprostranjeno mišljenje da su državne institucije i državne firme najpoželjniji poslodavci, te da su potrebne porodi?ne/ prijateljske veze, ili ?lanstvo u politi?koj stranci da bi se obezbjedile pozicije u javnom sektorу, pri?injava ozbiljnu štetu društvenom sistemu vrijednosti. Ono tako?er uništava poduzetni?ki duh. Reforma javne uprave je prili?no spor i stalni proces u zemlji. Postoje brojni dokazi o tome da postoji snažna politi?ka volja za blokiranje zna?ajnih reformi u tom pogledu.

U zaklju?ku možemo re?i da Bosna i Hercegovina treba odmah povratak prave društvene agende,

koja se sastoji od relevantnih pitanja kao što su nezaposlenost, ekonomski razvoj, socijalno uključivanje, borba protiv siromaštva, korupcije, reforma javne uprave, usklađivanje regionalnih odnosa, itd. Drugim riječima, potrebno je da prevaziđemo Dayton, što je proces koji, bez ikakve sumnje, predstavlja veliki napor kojem su potrebni jaki agenti promjene. U cilju zaštite najvećeg dostignuća Daytonskog sporazuma, okončanja rata, i dalje se očekuje od međunarodna zajednica da riješi navedene izazove i to u strateškom savezu sa svim progresivnim snagama, aktivnim u Bosni i Hercegovini.

Miroslav Živanović, Bosnia-Herzegovina

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.